

Voettocht naar Santiago de Compostella

Het is 30 september half twaalf 's avonds. Ik lig half wakker in bed in de herberg Essentia in het dorpje Redecilla del Camino niet ver van de Noord Spaanse stad Burgos. Naast mijn hoofdkussen ligt mijn telefoon die oplicht en aangeeft dat er een e-mail binnenkomt. Het is een bericht van Otto Over, **de** voorzitter van mijn roeivereniging.

Hoi Baltus,

Hoor dat je een grote wandeling aan het maken bent. Hoor en hoop dat het goed gaat.

Vriendelijke groet,

Otto Over

Dit bericht van Otto was na mijn thuiskomst aanleiding om dit verhaal te schrijven. Tien weken eerder was ik vanuit Amsterdam naar Vessem in Noord- Brabant gereisd om samen met mijn vrouw te beginnen aan een pelgrimstocht naar Santiago de Compostella. Een voettocht die al meer dan duizend jaar om uiteenlopende redenen door velen is gelopen.

Santiago de Compostella ligt in de provincie Galicië in het Noord-Westen van Spanje. Daar wordt in het jaar 813 het graf van de apostel Jacobus ontdekt. Er zijn nauwelijks historische feiten bekend over deze heilige. Wel zijn er veel legendes en aan hem toegeschreven mirakels. Zo zou Sint Jacobus, na te zijn vermoord in Palestina, samen met twee leerlingen in een bootje, geleid door een engel, naar Galicië zijn gevaren.

Na de ontdekking van het graf besluit koning Alfonso II een kerk en klooster boven het graf te bouwen. In de middeleeuwen ondernemen pelgrims van heinde en verre de reis naar Santiago de Compostella. De toestroom is groot en de kerk wordt vervangen door een kathedraal.

[Figuur 1 Een aantal van de verschillende pelgrimswegen naar Santiago de Compostella](#)

Door de pest, talloze oorlogen en de reformatie nam het pelgrimeren na de middeleeuwen af. Na de val van Franco in 1975 neemt het aantal pelgrims naar Santiago gestaag toe. De plaatsing van Santiago op de UNESCO-lijst voor werelderfgoed en de film 'The Way' dragen daar aan bij. Dit jaar verwacht men meer dan 300.000 pelgrims te mogen ontvangen in de kathedraal van Santiago de Compostella.

Figuur 2 De route vanaf Vessem naar Rocroi, Reims, via blauw naar Vézelay, Nevers, Perigueux naar ST. Jean Pied de Port

Pelgrims die een bedevaart ondernemen doen dat om verschillende redenen en voor gelovigen heeft het een bijzondere betekenis.

Ik zelf ben niet religieus en bezocht in het verleden alleen een kerk om de (bouw)kunst te bekijken. Wel had ik de behoefte om voor langere tijd afstand te nemen van de dagelijkse bezigheden en een spirituele ervaring te ondergaan.

Ik ben 56 jaar en heb nog 11 jaar te gaan tot mijn pensioen. Mijn kinderen zijn het huis uit, en ik heb een prima baan op een school in Amsterdam-Zuid. Hoe moeten die komende 11 jaar eruit gaan zien? Wat vind ik belangrijk? Wat verwacht ik nog van het leven en van mijn werk? Werk ik niet te hard en ben ik niet te zwaar? Vragen die me bezighouden en waar ik door drie maanden te gaan lopen een antwoord op hoop te vinden.

Daarvoor word ik lid van het 'Nederlands Genootschap van Sint Jakob'. Dat verschaft mij een pelgrimspas (geloofsbrief). *De bijsluiter vertelt mij hoe ik me als pelgrim dien te gedragen.* Ik koop een routegids voor de eerste 600 kilometer. Vervolgens neem ik ontslag op de school waar ik werk als docent natuurkunde, niet wetende wat de toekomst mij zal brengen maar vol vertrouwen. Mijn vrouw besluit om me de eerste weken te vergezellen. Zij heeft geen behoefte aan drie maanden lopen maar wil wel met mij op vakantie. We lopen de eerste dagen niet veel.

We houden regelmatig rust en overnachten in de Norbertijnse kloosters in Postel en Averbode. Nabij het Belgische stadje Tienen worden we overvallen door noodweer. Huizen lopen onder en rivieren en slootjes treden buiten hun oevers. We kunnen met veel moeite het enige hotel in de stad Tienen bereiken waar we onze eerste rustdag nemen. Vervolgens gaat de tocht via Namen en Rocroi naar Reims.

Nabij Namen komen we Galwyn tegen. Een Duitse jongen van begin twintig, opgeleid tot vioolbouwer die na zijn examen een jaar lang door Europa reist om bij verschillende vioolbouwers ervaring op te doen. Voor

mij is Galwyn een echte pelgrim. Waar de moderne pelgrim is gekleed in moderne wandelkleding en een (digitaal) gidsje heeft om te navigeren, loopt Galwyn in traditionele klederdracht en gebruikt hij als enige navigatie de bordjes langs de weg. Galwyn heeft volgens oud gebruik zich zelf een aantal regels opgelegd. Eén daarvan is om niet te veel te betalen voor een overnachting, en hij slaapt daarom vaak in de openlucht. Ik ontmoet hem een aantal malen bij verschillende stops in Noord Frankrijk, maar dan schakelt hij een versnelling hoger en uiteindelijk reist hij sneller en verlies ik hem uit het oog.

Ik heb grote bewondering voor deze jongen, die weinig zekerheden nodig heeft en fysiek een enorme prestatie levert. Zijn corduroy broek en mantel zijn zwaar en doen hem veel zweten. De mantel geeft ook onvoldoende bescherming tegen de regen, en hij heeft gigantische blaren omdat hij op slechte schoenen loopt, met teveel bagage. Toch weet hij elke dag 35 kilometer af te leggen en uiteindelijk Santiago te bereiken.

Ik vergelijk dat met de manier waarop ik deze reis heb voorbereid. Speciale sneldrogende wandelkleding die je gemakkelijk vaak en snel kan wassen en drogen, zodat het niet gaat stinken. En ik gebruik een smartphone die mij altijd en overal vertelt waar ik ben.

Twee dagen voor Reims besluit mijn vrouw terug te gaan. Zij wandelt met een andere intentie. Zij wil vooral genieten, elke twee uur stoppen. Dat vond ik in het begin prettig, maar wil nu toch ook vaart maken. Haar aanwezigheid was heel prettig en hielp mij enorm op weg. De volgende 2300 kilometer moet ik toch vooral alleen doen. De volgende dag ontmoet ik Galwyn weer en we lopen samen naar Reims, dan een afstand van 50 kilometer.

Langs de pelgrimsroutes hebben lokale autoriteiten en kerken, maar ook particulieren, kamers beschikbaar gesteld en ruimtes ingericht waar pelgrims kunnen overnachten en een maaltijd kunnen koken. Tegen vertoning van je geloofsbrieven en een geringe vergoeding heb je toegang tot deze faciliteiten. In sommige van deze herbergen zijn ook vrijwilligers. Deze vrijwilligers hebben zelf vaak ook de voettocht volbracht, en zijn er om pelgrims te ondersteunen. Ze houden de herberg schoon en ze bereiden een maaltijd wanneer je dat wenst.

Om het overzichtelijk te houden heb ik de tocht opgedeeld in drieën. Het eerste deel loopt tot de stad Vézelay. Vandaar loop ik via Nevers, Limoges, Périgueux naar Saint-Jean-Pied-de-Port. Deze route loopt om het massif central heen en kent niet teveel hoogteverschillen en dat lijkt mij met mijn nog geringe pelgrimservaring nu de beste optie. De laatste etappe is de route door Noord West Spanje (Camino de Frances).

Ik wil zo snel mogelijk in Vézelay komen om vandaar te kijken hoe ik verder ga. Tot Vézelay loop ik stevig door. Ik start elke dag bij zonsopgang, zodat ik eerder in de middag aankom wanneer het warm is. Op zondag 7 augustus kom ik na een lange dag lopen pas na zes uur aan in Bar sur Seine. Volgens de gids zouden er drie hotels zijn, maar twee van de drie zijn failliet en de derde is gesloten. Op het telefoonnummer dat op de deur hangt wordt niet opgenomen.

Wat nu te doen? Ik ben **doodmoe** en heb geen zin verder te lopen. Stom, stom, stom! - Ik verwijt mezelf dat ik eerder op de dag niet heb gebeld om te reserveren. Maar ik herpak mezelf. Na wat rondhangen op het pleintje voor het hotel loop ik de plaatselijke snackbar binnen en leg ik in mijn beste Frans het probleem voor. Het duurt niet lang voordat Valérie me uitnodigt bij haar thuis te slapen. Valerie is druivenplukster bij een champagnehuis en serveerster in een hotel langs de snelweg. Haar man en kinderen hebben vakantie en zitten op een camping in de Ardèche. Ze wil me helpen maar wanneer het hotel ook op haar aandringen niet opengaat, nodigt ze me uit bij haar thuis te slapen. Daar gaat de champagne open en kookt ze een diner. De volgende ochtend ontbijten we nog samen maar moeten we vervolgens vroeg op stap. Bij een bakker koopt ze broodjes voor onderweg. De gastvrijheid die ik heb mogen ontvangen geeft me vleugels.

Door Noord-Frankrijk loop ik bijna altijd alleen. Lange rechte wegen door lege akkers zonder enige schaduw waar de hitte vrij spel heeft, maken het zwaar. Ik heb moeite met deze eindeloze eentonige landschappen. (Als ik twee maanden later in Spanje op de Messeta tussen Burgos en Leon in de dezelfde eentonige landschappen loop, ervaar ik die dan gek genoeg die niet als eentonig. Waarom? Is het misschien omdat ik dan meer rust heb gevonden en ik minder moet van me zelf? Ik weet het niet).

Figuur 3 Basiliek van Vezelay

Op 12 augustus kom ik aan in Vézelay. Vézelay is een kruispunt van pelgrimswegen en voor sommige pelgrims het startpunt. De basiliek is prachtig **en de** nonnen en broeders zingen elke mis mooie liederen. Tijdens de pelgrimsmis wordt ik samen met de andere pelgrims gezegend. Wanneer we voor het altaar staan, klinkt er achter ons gezang. Het geeft mij een gevoel op

te stijgen.

Figuur 4 Nevers

Na de mis in de basiliek loop ik 25 kilometer naar de herberg l'Esprit du Chemin. Deze auberge wordt gerund door de Nederlanders Arno en Huberta. Nadat zij in 1999 zelf de camino gelopen hadden zijn ze een herberg begonnen langs de weg. Alle Nederlanders en Fransen die de camino lopen kennen hen.

Vlak voor aankomst laat de zool van mijn rechter schoen los. Deze schoenen zijn nu echt op, en ik moet nieuwe kopen. Dat is lastig op zondag. Frans, die twee weken vrijwilligers werk doet bij Arno en Huberta, weet mijn schoen provisorisch te repareren. Dit geeft mij de mogelijkheid om in Nevers, na drie dagen lopen, een definitieve oplossing te zoeken. Het gezamenlijk diner gaat zoals in veel herbergen met aan ieder de vraag iets te vertellen over zijn/haar motivatie om de reis naar Santiago te ondernemen. Zulke verhalen zijn vaak prettige aanknopingspunten voor een goed gesprek.

Ik wil nu ook bedenken via welke route ik naar de Pyreneeën ga. Ik besluit via Nevers te gaan. Ik voel me nog niet voldoende getraind om de route via de Morvan te nemen, waar onderweg minder mogelijkheden tot overnachten zijn.

Huberta helpt mij de reisgids van internet te downloaden. De telefoon wijst mij de weg en brengt me in verbinding met familie en vrienden.

Dat ging dertig jaar geleden toch wel anders. Ik voer toen als stuurman op de grote vaart. Via de post onderhield ik destijds contact met mijn geliefden in Nederland. Wanneer ik een vraag stelde, moest ik drie maanden op antwoord wachten. Nu is dat teruggebracht tot enkele seconden. Hoe leeg en verlaten het landschap soms ook was, echt eenzaam heb ik me nooit gevoeld.

Ik loop in drie dagen naar Nevers. Elke dag en avond kom ik nu wel mensen tegen. De meesten zijn pelgrims en hebben vaak net als ik een aantal zekerheden losgelaten. In Nevers koop ik nieuwe wandelschoenen. Verstandig zou zijn om die eerst in te lopen, en de afstanden beperkt te houden. De eerste dag lukt dat. De tweede dag lukt dat niet en ontstaat op

mijn hiel een grote drukblaar. De pijn van de blaar dwingt me nu kleinere afstanden te lopen.

Figuur 5 Périgueux

In de herbergen en via internet hoor ik verhalen over pelgrims die hun tocht hebben afgebroken, bijv. door blessures. Dat wil ik tot iedere prijs voorkomen. De pijn en de rust die ik daardoor moet nemen brengen me langzaam tot het inzicht dat ik mijn mindset moet veranderen.

Ik denk teveel aan de eindbestemming Santiago en wanneer ik daar zal aankomen. Ik moet me gaan realiseren dat het daar niet om gaat. Het gaat om de wandeling, de natuur, de cultuur en de ontmoetingen met steeds verschillende mensen. Vertrouw erop dat wanneer je blijft lopen, je in Santiago zal aankomen. Ik zal meer in het hier en nu moeten leven en niet teveel moeten nadenken over wat ik nog moet doen. Dat is een van de levenslessen die ik deze reis opdoe en niet alleen voor deze wandeling.

Wanneer de pijn minder wordt en ik fysiek weer makkelijker verder kan, zie ik het ineens niet meer zitten. Ik ben nu zes weken onderweg en loop de stad Périgueux binnen, een levendige drukke stad met ontzettend veel scholen die nog maar net aan het nieuwe schooljaar zijn begonnen. 'Wat doe ik hier?' 'Waarom ben ik niet thuis en gewoon aan het werk?' Ik overweeg bij aankomst in de Pyreneeën naar huis te gaan, waarom het hele eind nog doorzetten? Ik heb nu zes weken gelopen, heb mijn ervaring toch al opgedaan, dan nog dat hele eind door Spanje? Dat stuk heb ik trouwens al eens afgelegd, op de fiets. Ik bel met mijn dochter Josine (19) om raad. Josine heeft voor een vergelijkbaar dilemma gestaan, toen ze samen met een vriendin voor drie maanden aan het backpacken was door Zuid-Amerika. Haar vriendin besloot halverwege terug naar huis te gaan. Josine ging toen alleen verder. Zij vertelt mij dat ze verwachtte eeuwig spijt te krijgen wanneer ze de reis niet af zou maken. Dat motiveert mij door te gaan. Wanneer ik vervolgens alleen door Zuid-Frankrijk loop, realiseer ik me hoe nietig we zijn zo alleen. Ik ontmoet Emanuel, een vader van vier volwassen kinderen, religieus en een succesvolle ondernemer uit Toulouse. Hij vraagt zich af of hij het goed heeft gedaan in het leven. Hij realiseert zich ook dat je zo alleen in de natuur niet zoveel bent. Het helpt hem zijn succes te relativeren.

Vanaf het dorp Cluis in Berry tot aan Mont de Marsan loop ik 18 dagen

samen met de Duitser Bernd (zie foto) en zijn zus Gudrun. Bernd heeft de voettocht vanuit huis in Duitsland naar Santiago opgedeeld in verschillende etappes. Elk voorjaar en najaar loopt hij een etappe die hij tot in detail heeft gepland. Ik maak graag gebruik van zijn informatie. Bernd en Gudrun lopen ongeveer even snel als ik. We lopen samen op en slapen elke avond in dezelfde stad. Soms delen we een kamer om kosten te besparen, of

omdat ter plekke geen aparte kamers beschikbaar zijn.

In Captieux ontmoeten we Fabrice, een Fransman die een taalinstituut heeft opgezet. Bernd vertelt Fabrice over zijn tante van negentig die in de tweede wereldoorlog in Warschau dienst deed in het Duitse leger. Zij zegt niets gemerkt te hebben van de Holocaust en zich daar ook niet verantwoordelijk voor te voelen. Bernd begrijpt dat niet, en later spreek ik hier over met Fabrice. Fabrice heeft veel in Duitsland gewerkt en noemt het grote schuldgevoel dat bij sommige Duitsers leeft. Zou Bernd hier ook last van hebben?

Op 18 september loop ik Saint-Jean Pied-de-Port binnen, een dorp aan de voet van de Pyreneeën, op 55 kilometer afstand van Biarritz. Daar verandert alles volledig. Liep ik hier vooral alleen en ontmoette ik soms een wandelaar uit Frankrijk, Duitsland, Zwitserland, Nederland of België, hier is het een drukte van jewelste. Mensen uit alle delen van de wereld verzamelen zich hier om de laatste etappe door Spanje naar Santiago te lopen. Vanaf nu zijn er continu ook andere wandelaars.

Die avond heb ik in de herberg waar drie oudere dames dienst hebben als herbergier een geweldig diner met Fransen, Canadezen en een Amerikaan. Later schuiven Alex uit Australië en Mimmi uit Zuid-Korea aan. Wanneer we allen aan het diner zitten, worden we uitgenodigd, om beurten ons verhaal te doen en te vertellen wat onze drijfveren zijn deze wandeling te lopen. De open en nieuwsgierige houding die een ieder heeft naar het verhaal van de ander scheidt een grote onderlinge verbondenheid. Er wordt gitaar gespeeld en later op de avond gaan we met zijn allen naar de kerk waar een Baskisch mannenkoor liederen zingt. Moe maar in goede stemming gaan we naar bed. Om vier uur staan de eersten al op. We ontbijten met oud brood en de meesten gaan nog voor zonsopkomst op pad. Er staat een lange steile wandeling op het programma.

Met velen lopen we de berg op, genietend van het landschap. Tussen de bergen hangen flarden van wolken die zich aan de bomen op de helling lijken te plakken.

Een week geleden al is de hitte uit Zuid-Europa verdreven; boven op de pas is het mistig en koud. Overal zijn nu wandelaars en voor mij loopt een jonge vrouw die haar wandelschoenen uittrekt en in een boom hangt. Zij wil verder op blote voeten. Wanneer ik naast haar ga lopen, laat ze een briefje zien waarop staat dat ze deze tocht niet wil praten. Een paar weken later kom ik haar weer tegen. Dan heeft ze schoenen aan en praat ze weer. Aan de andere kant van de berg komen we allemaal samen in de herberg van Ronchesvalles. Deze herberg wordt gerund door Nederlandse vrijwilligers. Zo'n 200 pelgrims kunnen hier overnachten in verschillende zalen. Het is

een drukte van jewelste en 's nachts doe ik geen oog dicht omdat ik vergeten ben oordopjes in te doen.

De volgende dag vroeg op pad. De komende twee dagen dalen we af tot aan Pamplona door een eindeloos groot bos. Na Pamplona laten we het bos achter ons en lopen we tussen kale graanakkers richting Alto de Perdon vanwaar je een mooi

Figuur 5 landschap na Pamplona

uitzicht hebt op Pamplona. Hier staat ook een bekend pelgrims monument.

Op de bergkam rond Alto de Perdon staan veel moderne windmolens voor de groene energie.

Ik loop door naar Punta la Reina. Een prachtig stadje bekend om zijn Romeinse brug over de rivier de Arga. Hier vandaan zal ik de volgende dag terug naar Pamplona reizen. Daar komt mijn vrouw me opzoeken. We hebben elkaar dan sinds Reims, waar we drie augustus waren, niet meer gezien. Voor

de brug ga ik op een bankje zitten. Ik heb de tijd en zie de een na de andere pelgrim passeren. Een aantal bekenden zeg ik gedag. Ik zal ze hierna waarschijnlijk niet meer ontmoeten. Twee Nederlandse heren spreek ik over hun voettocht. Zij lopen langzaam en nemen veel rust. Na mijn vier dagen Pamplona haal ik ze een aantal dagen later toch weer in.

Nick, een Schot van de Orkney-eilanden blijft staan. We hebben elkaar de afgelopen dagen een aantal maal ontmoet. Ik vertel hem dat ik vandaag niet verder ga. Hij besluit ook te blijven en samen zoeken we een plek voor de nacht. We komen bij Nathalie, een Braziliaanse die op de derde verdieping van een flat kamers voor gasten heeft. Ik ga die middag op bed liggen, want ik ben behoorlijk ziek. De vorige nacht sliep ik met elf

anderen in een te kleine kamer waarvan de ramen en deuren gesloten bleven. Halverwege de nacht werd ik wakker door gebrek aan frisse lucht.

Tegen de avond word ik wakker en ga ik samen met Nick en Dan een hapje eten. Nick vertelt die avond heel openhartig over zijn broer die ALS had en vorig jaar is overleden. Ook vertelt hij over zijn grootvader die zijn geld verdiende met vioolspelen in de pub, en al het geld dat hij daarmee verdiende verdronk. De verhalen maken diepe indruk op me, en we maken de afspraak dat we elkaar opzoeken wanneer hij in Nederland is, of ik de Orkney-eilanden bezoek.

De volgende dag neem ik de bus naar Pamplona en haal ik mijn vrouw (Judith) van het vliegveld. Voor deze vakantie met zijn tweeën slapen we voor deze keer in een tweepersoons hotelkamer in plaats van op een slaapzaal.

Na vier dagen keert Judith terug naar Amsterdam, en reis ik met de bus naar Punta la Reina en check ik in bij de herberg van Nathalie. Daar ontmoet ik een aantal Brazilianen met wie ik de provincie La Rioja doorkruis richting Burgos. In Santo Domingo bezoek ik de kathedraal waar ze tegenover het altaar een levende kip en haan in een kooi houden. Dit gaat terug naar een veertiende-eeuwse legende waarin de dochter van een herbergier verliefd wordt op een pelgrim. Santo Domingo is gesticht door Domingo Garcia (geboren in 1019) die zijn leven aan God wijdde maar werd geweigerd toe te treden tot de kloosters van San Milan en Valvanera. Hij besloot vervolgens pelgrims te helpen door onder andere een brug te bouwen over de rivier Oja.

Ook in Burgos bezoek ik de kathedraal, een van de mooiste die ik heb gezien. Tussen Burgos en Leon ligt de hoogvlakte Meseta. Deze hoogvlakte vraagt veel van een pelgrim: eindeloze velden zonder begroeiing. Dorpjes liggen verscholen in valleien en zijn pas op korte afstand te ontwaren. De stad Leon passeer ik snel. Hier zitten ze niet op pelgrims te wachten, merk ik wanneer ik een broodje wil eten en drankje wil drinken, en het personeel van de uitspanning mij ontwijkt.

Na Leon logeer ik in de herberg Villares de Obrigo. Slapen kost hier zeven euro en voor het diner doe je naar eigen inzicht een donatie (donativo). Deze herberg is eigendom van Christine uit België. De afgelopen jaren heeft zij meerdere wegen naar Santiago gelopen. Twee jaar geleden gooide ze het roer drastisch om. Ze nam ontslag en kocht de herberg. De herberg levert nog niet genoeg op om samen van te leven en daarom werkt haar man nog in België als politieman. Tijdens het gezamenlijke diner vertelt Christine mooie verhalen over haar werk in de Belgische jeugdzorg en haar gasten. Ze doet dat met veel humor, waardoor we lang blijven zitten.

Nu nader ik het Cantabrisch gebergte en beklim ik de berg Monte Irato. Boven op de berg is het beroemde Cruz de Fer. Daar leggen veel pelgrims, die iemand uit hun omgeving hebben verloren, een steen, een kledingstuk of iets anders neer om te herdenken, en gevoelens van gemis te kunnen loslaten.

Na de afdaling is het nog twee dagen lopen naar de volgende berg.

Ik kom nu aan in de provincie Galicië. In tegenstelling tot de rest van Spanje regent het hier veel en is het groener dan groen. Vanaf het stadje Sarria komen er steeds meer wandelaars. We beginnen nu aan de laatste 100 kilometer naar Santiago. Een belangrijk punt. Veel Spanjaarden lopen alleen de laatste 100 km omdat je dan al recht hebt op een Compostella (oorkonde). Dat maakt die oorkonde voor de vele pelgrims die gestart zijn in St-Jean Pied de Port of eerder waardeloos.

Figuur 6 Aankomst Santiago 19/10

Het is al oktober en het pelgrimseizoen is geëindigd. De uitgestrekte slaapzalen zijn vrijwel leeg en je hebt een bed voor het uitzoeken.

Een dag voor Santiago komt mijn broer Stevin mij opzoeken om mee te lopen naar Santiago en daarna naar Fisterre, het einde van de weg.

Mijn broer is kok en dat betekent dat de aandacht nu gaat van spiritualiteit naar culinariteit. Iedere avond bezoeken we nu een toprestaurant en eten we haute cuisine in plaats van een sober pelgrimsmenu. In Santiago bezoeken we nog de kathedraal waar tijdens de mis het enorme wierookvat door acht sterke mannen door de kerk wordt gezwaaid.

Aankomst op het plein voor de kathedraal in Santiago geeft gemengde gevoelens. Aan de ene kant ben ik blij dat ik de tocht heb volbracht maar ook een gevoel van weemoed dat aan de volledige vrijheid die ik heb mogen ervaren nu toch een eind komt.

Na Fisterre reizen we met de bus terug naar Santiago en vlieg ik een dag later terug naar Nederland.

[Daar begint het acclimatiseren. Wanneer ik weer op Willem 3 kom hoor ik wat ik gemist heb. Zo hoor ik dat Henk Spaan ons is ontvallen. Ik herinner mij Henk als een altijd vriendelijke man die zeer betrokken en behulpzaam was.

Otto vraagt mij een verhaal voor het clubblad te schrijven. Dat is zo gedaan denk ik maar dat valt tegen]. Als je het voor een breder publiek leesbaar wilt maken, zou dit eruit moeten.

Ik ben inmiddels alweer vijf weken thuis. De eerste dagen waren zwaar. In plaats van wandelen zit ik op de bank. Wat ga ik nu elke dag doen? [Aanpassen aan het dagelijks leven hier waar we ons verbinden met wederzijdse verwachtingen? Ik begin langzaam aan weer te roeien. De eerste keer in de twee zonder met Frans is geen succes. Een week lang loop ik met ernstige rugpijn. Ik sluit me aan bij de ploeg scheehouten wherry's. Tegen kerst roei ik daar volop mee en kan ik op zondag weer met Frans in de twee zonder. Aan skiffen wat ik voorheen zo graag deed heb ik me nog niet gewaagd. In plaats van fietsen loop ik nu veel. De reis heeft me toch een blessure aan mijn linker knie opgeleverd.] dit stuk tussen haken ook schrappen dan

Langzaam wordt duidelijk wat deze reis nu heeft opgeleverd. Duidelijk is dat ik lesgeven nog steeds heel leuk vind. Leerlingen zijn dankbaar wanneer je ze verder kan helpen, en het is dankbaar werk wanneer je een kleine bijdrage mag leveren aan het realiseren van hun droom. Elke dag komen leerlingen naar mijn lessen, en elke dag probeer ik ervoor te zorgen dat ze dat met plezier doen. Daar leren ze iets over natuurkunde maar door het samenwerken met anderen ook iets over zichzelf. Aan mij de eervolle taak die samenwerking met elkaar tot stand te brengen.